

dr inż. Adam Walanus przedstawił referat „Koniec nauki według książki J. Horgana pod tym samym tytułem”. Dnia 20 maja dr Marek Krywult (Instytut Botaniki PAN) wygłosił referat „Aktywność reduktazy azotanowej jako wskaźnika dolistnego wiązania azotanów z opadu atmosferycznego w lasach tropikalnych”. Tydzień później Oddział gościł prof. dr Larsa Königssona ze Szwecji, który przedstawił wyniki badań palinologicznych torfowisk z rejonu Nowogrodu.

Tradycyjnie na ostatnim przed wakacjami spotkaniu, 10 czerwca, odbyła się wizyta w Ogrodzie Botanicznym UJ, prowadzona przez dyrektora Ogrodu dr hab. Bogdana Zemanka. Po zapoznaniu się z nowościami w kolekcjach Ogrodu uczestnicy zostali zaproszeni na projekcję filmu o Ogrodzie Botanicznym UJ oraz poczęstunek w odnowionych pomieszczeniach w podziemiach Collegium Śniadeckiego.

Wszystkie spotkania z wyjątkiem pierwszego i ostatniego odbyły się tradycyjnie o godzinie 18⁰⁰, w sali konferencyjnej Instytutów Botaniki UJ i PAN, przy ul. Lubicz 46 w Krakowie. Serdecznie zapraszamy Botaników z innych Oddziałów do wygłaszania referatów na „Czwartkach botanicznych” w Krakowie.

Sławomir FLORJAN

VARIA

ZAGROŻENIE PYŁKIEM *AMBROSIA* W EUROPIE

Threat of airborne pollen of *Ambrosia* in Europe

WSTĘP

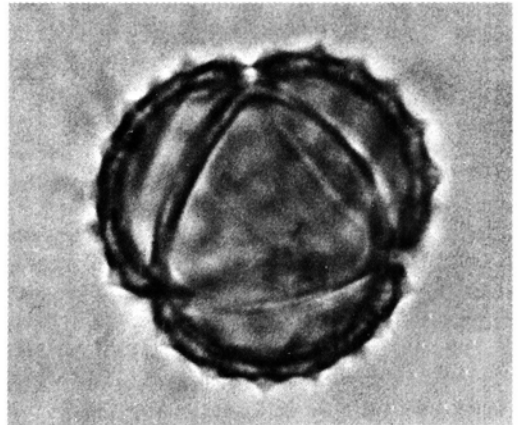
Ambrosia, należąca do rodziny *Asteraceae*, to niepozorna roślina o wzroście zazwyczaj poniżej 1 m, łodydze pokrytej włoskami, z naprzeciwległymi lub skrętoległymi liśćmi i zielonożółtymi kwiatostanami (Fot.1). Jeden okaz *Ambrosia* wytwarza w sezonie dziesiątki, a nawet setki milionów ziaren pyłku łatwo unoszonych w powietrzu i zawierających najsilniejszy wśród znanych alergenów (Fot. 2). Rodzaj ten pochodzi prawdopodobnie z południowej części Ameryki Północnej.

W toku rozwoju ewolucyjnego roślina zmieniła sposób zapylania z owadopylnego na wiatropylny. W południowo-zachodniej części kontynentu amerykańskiego większość gatunków to rośliny wieloletnie, ale w miarę przemieszczania się na północ stwierdza się

Fot. 1. *Ambrosia artemisiifolia*, teren dworca kolejowego Kraków-Płaszów (fot. A. Mróz)

Phot. 1. *Ambrosia artemisiifolia*, railway station area, Kraków-Płaszów (phot. A. Mróz)

Fot. 2. Ziarno pyłku *Ambrosia artemisiifolia* (powiększenie 1000x) (fot. S. Florjan)

Phot. 2. Pollen grain of *Ambrosia artemisiifolia* (1000x) (phot. S. Florjan)

dominację gatunków jednorocznych [5]. We wschodniej części kontynentu, o bardziej umiarkowanym klimacie, gdzie głównym typem roślinności są lasy, *Ambrosia* nie znajduje odpowiednich warunków do rozwoju.

Pierwsze doniesienia o występowaniu *Ambrosia* w Europie pochodzą z XIX wieku, ale istotnym składnikiem roślinności stała się po I wojnie światowej. Nasiona tej rośliny były bowiem zawlekanе z transportem amerykańskiego zboża na teren byłego cesarstwa Austro-Węgierskiego, wskutek czego zadomowiła się na stałe w tej części kontynentu. Warunki klimatyczne – suchy klimat stepowy – były tutaj podobne do tych, jakie panowały w naturalnym obszarze występowania *Ambrosia* w Północnej Ameryce. Te warunki klimatyczne spowodowały, że jednoroczne osobniki *Ambrosia* zmieniły fenologię swojego kwitnienia z późnego lata na okres srodka lata, a stężenie pyłku mogło osiągnąć poziom wyższy niż obserwowany we wschodniej Kanadzie (w Montrealu pyłek *Ambrosia* stanowi 1/3 sumy rocznej pyłku i w zależności od warunków klimatycznych danego roku powoduje 50–75% przypadków sezonowych objawów nieżyty nosa [5]).

Od czasu do czasu pojawiały się w całej Europie w pobliżu wybrzeży portowych i młynów, a więc w miejscach przeladunku importowanej z Ameryki pszenicy, efemeryczne stanowiska *Ambrosia*. Pod koniec lat siedemdziesiątych obserwowano występowanie *Ambrosia* w uprawach kukurydzy na terenach Słowenii i Chorwacji. W kilka lat później roślina ta była notowana w obrębie węgierskich miast. W ostatnich 5–10 latach doniesienia z Włoch potwierdziły obecność roślin i pyłku *Ambrosia*, a także objawów uczuleń na jej pyłek w północnej części kraju.

Rodzaj *Ambrosia* zawiera około 42 gatunki, ale w Europie występuje tylko 5: *A. artemisiifolia* L., *A. trifida* L., *A. psilostachya* D. C., *A. tenuifolia* Sprengel i *A. maritima* L. Jedynym gatunkiem rodzimym w Europie jest *A. maritima*. Występuje on na nadmorskich piaskach w rejonie śródziemnomorskim. Wzdłuż wybrzeży Morza Północnego pojawia się również na wyzolowanych stanowiskach *A. psilostachya* (= *A. coronopifolia* Torrey & Gray). Powszechnie w Europie występuje *A. artemisiifolia* (= *A. elatior* L.), dużo rzadziej notowano przypadki występowania *A. trifida* [5, 6].

Około trzydzieści lat temu wśród europejskich alergologów panowała opinia, że *Ambrosia* nie występuje w Europie i co za tym idzie, nie istnieje problem uczuleń na pyłek tej rośliny. Znany był fakt występowania *Ambrosia* w dolinie Rodanu we Francji, na południe od Lyonu, ale uważano, że jest to zjawisko lokalne. Jednak w ostatnich latach opinia ta musiała

ulec zmianie, ponieważ notuje się coraz większą liczbę osób uczulonych na pyłek tej rośliny.

Problemowi występowania *Ambrosia* w poszczególnych krajach europejskich poświęcono oddzielne sympozjum na VI Międzynarodowym Kongresie Aerobiologicznym w Perugii, w 1998 roku. Niniejszy tekst został opracowany na podstawie materiałów z tego sympozjum [5] oraz innej dostępnej literatury.

WYSTĘPOWANIE PYŁKU *AMBROSIA* W EUROPIE

Na obszarze Europy pyłek *Ambrosia* nie występuje równomiernie. Są regiony, gdzie rośliny i pyłek pojawiają się rzadko i regiony, gdzie pojawiają się umiarkowanie lub obficie. Dzielne liczby ziaren *Ambrosia* w pewnych regionach Europy są bardzo wysokie.

Do krajów, gdzie pyłek *Ambrosia* występuje bardzo obficie należy zaliczyć przede wszystkim Węgry [3, 5]. Również na Ukrainie wysoka koncentracja pyłku tej rośliny stanowi duży problem. Ciągłą tendencją wzrostu ilości pyłku *Ambrosia* w powietrzu obserwuje się na terenie Włoch [1, 5]. W północnej części Włoch pyłek *Ambrosia* stanowi w pewnych dniach 30–50% ogólnej ilości pyłku w powietrzu [4, 5]. Na obszarze Francji miastem o najwyższej koncentracji pyłku *Ambrosia* jest Lyon. W wyniku prowadzonego tam w latach 1987–1997 monitoringu aerobiologicznego stwierdzono, że stężenie pyłku jest różne w różnych latach, a w sezonie pyłkowym różna jest liczba dni z koncentracją ziaren pyłku powyżej 20–30 ziaren w 1 m³ powietrza, przy wartości progowej wywołującej objawy kliniczne chorób alergicznych poniżej 20 ziaren w 1 m³.

Obecność pyłku *Ambrosia* w Szwajcarii jest bardzo nieregularna. W okresie od 1993 do 1997 roku najwyższe koncentracje pyłku były osiągnięte na południe od Alp, gdzie średnia roczna suma ziaren pyłku wynosiła 535 w Lugano i 114 w Locarno. Najniższe stężenia, poniżej 15 ziaren, notowano w północnej i zachodniej części kraju. Wysokie stężenia pyłku były obserwowane w czasie silnych wiatrów z południa, co wskazuje, że prawdopodobnie pyłek był transportowany z południowej i południowo-zachodniej Francji oraz z południowych Włoch, gdyż w Szwajcarii stanowiska *Ambrosia* są rzadko notowane.

Pierwsze doniesienia o pojawieniu się okazów *Ambrosia* w Lombardii (północne Włochy) miały miejsce w 1902 roku. Badania aerobiologiczne prowadzone w ciągu ostatnich dwudziestu lat na tym terenie wykazywały znaczny wzrost populacji *Ambrosia* na północny zachód od Mediolanu. W 1993 roku 20% pacjentów z pyłkowicą w Mediolanie było uczulonych na pyłek *Ambrosia*, a w 1997 roku liczba

wzrosła do ponad 60%. Obecnie stanowiska *Ambrosia* przesuwały się na wschód i południe. Towarzyszy tej wędrowce wzrost ilości pyłku i w konsekwencji liczby pacjentów z objawami astmy oraz nieżytu nosa i spojówek w okresie od września do października.

W latach 1976–1997 prowadzono w Austrii monitoring aerobiologiczny, którego celem było ustalenie zależności między ilością pyłku *Ambrosia* a immunologiczną reakcją mieszkańców Wiednia na ten alergen pyłkowy. Jedynym gatunkiem zaobserwowanym w Austrii jest *A. artemisiifolia*. Ustalono również na podstawie dziennych koncentracji pyłku, że pyłek *Ambrosia* docierał do Wiednia z Węgier, w sierpniu i wrześniu, kiedy wiały wiatry południowo-wschodnie. Po okresie niskich stężeń pyłku w latach 1976–1990 nastąpiły lata 1991–1997 o wyraźnie wyższej koncentracji pyłku, co w latach 1994–1997 wiązało się z widoczną tendencją wzrostową liczby pacjentów z pozytywnym testem na alergen pyłku. Zostało udowodnione, że im wyższe jest stężenie pyłku *Ambrosia* w powietrzu, tym wyższy jest poziom antyciał jej pyłku w krwi pacjentów z alergią wziewną w Wiedniu. W ciągu ostatnich sześciu lat wzrósł również udział procentowy pozytywnych testów z 25,05% do 30%. Jeżeli ta tendencja wzrostowa utrzyma się, to należy spodziewać się zwiększenia liczby chorych. Jest to bardzo prawdopodobne, ze względu na zmiany czasu występowania maksymalnych stężeń pochodzącego z dalekiego transportu pyłku w ciągu doby w Wiedniu. W późnych latach osiemdziesiątych najwyższe stężenia pyłku *Ambrosia* były notowane o północy, podczas gdy w ostatnich sześciu latach maksymalne stężenia pyłku przesunęły się na późne popołudnie i wczesny wieczór. To oznacza, że czas transportu został skrócony i że główne źródło pyłku jest bliżej aparatu pobierającego powietrze do analiz. Szybkość rozprzestrzeniania się *Ambrosia* ze wschodu na zachód obliczona na tej podstawie wynosiła 6–20 km w ciągu roku. Drugie maksymalne stężenie pyłku było obserwowane w godzinach południowych i wydaje się, że pyłek ten jest pochodzenia lokalnego z okolic Wiednia.

Na terenie Słowacji pierwsze rośliny *Ambrosia* notowano w 1949 roku w południowo-zachodniej części kraju. Od tego czasu jej występowanie przybrało na sile [2]. *Ambrosia artemisiifolia* zasiedliła żwirowe, błotniste tereny Niziny Podunajskiej, podlegające zmianom w wyniku działalności człowieka, i doliny w kierunku północnym. Stąd została zawleczona z materiałem budowlanym do Bratysławy. Drugim źródłem pyłku *Ambrosia* są prądy powietrzne z południa, głównie z terenu Węgier. Jej pyłek pojawia się również na innych terenach Słowacji, np. w części wschodniej, dokąd nasiona rośliny zostały prawdopo-

dobnie zawleczone ze zbożem z dawnego Związku Radzieckiego (z Ukrainy). Przyczyną coraz większych ilości pyłku *Ambrosia* w powietrzu w południowej i wschodniej Słowacji może być zarówno daleki transport, jak i źródła lokalne. Szerokie i szybkie rozprzestrzenianie się *Ambrosia* powoduje stopniowy wzrost liczby ludzi uczulonych na pyłek tej rośliny.

Badania koncentracji pyłku *Ambrosia* w Czechach, prowadzone w 12 stacjach monitoringowych w latach 1992–1997, są niekompletne. Wyjątkiem jest Brno, gdzie nie zaobserwowano tendencji wzrostowej stężenia do poziomu zagrażającego alergikom. Jednak roczne raporty czeskiej i słowackiej sieci monitoringu pyłkowego wskazują na wzrost sumy rocznej ziaren pyłku *Ambrosia* w latach 1994 i 1995 [2]. Najwyższe stężenia pyłku *Ambrosia* w Brnie były notowane okazjonalnie, kiedy wiały wiatry z południowego wschodu, co sugeruje, że pyłek nie pochodził z lokalnych źródeł, lecz głównie z południowo-zachodniej Słowacji i Węgier. W przeciwieństwie do Brna, stężenie pyłku w Pradze w ostatnich latach wzrosło, co może być wynikiem lokalnego rozprzestrzeniania się osobników *Ambrosia* [2]. Pyłkowica wywołana pyłkiem tej rośliny nie wydaje się stanowić zagrożenia dla populacji alergików w Czechach, ale mimo niskich stężeń pyłku zanotowano dosyć wysoki procent (ponad 20%) pozytywnych reakcji pacjentów na alergen *Ambrosia*. Świadczy to o tym, że w przypadku stałego wzrostu koncentracji pyłku, zwiększy się gotowość do alergennego odczynu wśród chorych z pyłkowicą.

Krajem o wysokim poziomie stężeń pyłku omawianej rośliny są Węgry, gdzie występuje *A. artemisiifolia* [4]. Pierwsze okazy *Ambrosia* na terenie Węgier zaobserwowano na początku tego wieku przy południowej granicy kraju wzdłuż brzegów Dunaju. Istnieje przekonanie, że gatunek przywędrował z Serbii. Badania występowania chwastów na terenach ornych wykazały, że o ile w 1950 roku *Ambrosia* była 21., to już w 1971 roku 8., a w 1987 r. 4. w kolejności chwastem najobficiej pojawiającym się na terenach rolniczych. Dwie cechy charakteryzujące tę roślinę powodują, że takson ten stał się poważnym problemem: wytwarzanie ogromnej liczby nasion przez roślinę w ciągu roku (od kilku do 60 tysięcy) i zdolność przetrwania żywych nasion w glebie przez długi okres (od 5 do ponad 20 lat). Jest wiele przyczyn gwałtownego rozprzestrzeniania się tego chwastu. Gorący klimat sprzyja jego rozwojowi, długotrwałemu kwitnieniu i obfitemu wytwarzaniu nasion. *Ambrosia*, wykazująca dużą tolerancję na działanie herbicydów nie ma tu żadnych naturalnych konkurentów, gdyż inne chwasty zostały wcześniej wyteplone. Łatwemu zachwasczeniu nieużytków i zdegradowanych gleb sprzyjają

optymalne dla wzrostu *Ambrosia* właściwości gleb węgierskich. Roślina ta rośnie dobrze na wszystkich typach gleb, ale najobficiej na luźnych, kwaśnych piaskach i podłożu piaszczysto-lessowym. Z powodu swoich specyficznych właściwości (allelпатия i ekspansywność w zasiedlaniu) *Ambrosia* może wyprzeć z danego terenu inne rośliny, nawet wieloletnie, i w wyniku braku konkurencji stać się tam rośliną dominującą.

Masowe kiełkowanie nasion *Ambrosia* na Węgrzech zaczyna się na przełomie marca i kwietnia i trwa do końca maja. Dotyczy to 60% nasion. Reszta nasion kiełkuje w sposób ciągły do pierwszych przymrozków. Intensywny wzrost roślin na początek pod koniec maja, osiągając swoje maksimum w lipcu. Okres kwitnienia *Ambrosia* przypada w sierpniu, ale gdy jesień jest długa, sucha i ciepła obserwuje się drugi okres kwitnienia na początku września. Dojrzwianie nasion odbywa się pod koniec września lub na początku listopada.

Olbryzia produkcja pyłku *Ambrosia* powoduje, że jego stężenia znacznie przekraczające wartości progowe, wywołujące objawy kliniczne alergii, występują przez 25–30 dni w okresie krytycznym. Na terenach o najwyższej koncentracji pyłku, dzienne liczby przekraczają 50 ziaren pyłku w ciągu 4–6 tygodni w sezonie pyłkowym trwającym trzy miesiące. Według niektórych autorów jest to wartość, przy której u 60–80% uczulonych na pyłek *Ambrosia* występują ciężkie objawy pyłkowicy. Obecnie u około 15% populacji węgierskiej występują różne typy alergii. Wśród nich 65% stanowi alergia pyłkowa, z czego przynajmniej 59% spowodowane jest przez pyłek *Ambrosia*, którego wysoką aktywność alergenną udowodniono w badaniach klinicznych. Alarmujący jest fakt, że w ostatnich pięciu latach liczba zarejestrowanych chorób alergicznych podwoiła się w wyniku rozprzestrzeniania się *Ambrosia*, a w południowej części Węgier liczba przypadków astmy o podłożu alergicznym jest czterokrotnie wyższa niż 10 lat wcześniej. Z uwagi na powszechność i obfitość występowania *Ambrosia* na Węgrzech, łatwość wypierania innych roślin oraz odporność na herbicydy, najskuteczniejsze w walce z tym chwastem wydaje się systematyczne wyrywanie go z korzeniami.

Powszechne występowanie *A. artemisiifolia* obserwuje się także na terenie Słowenii, natomiast tylko raz zanotowano pojawienie się *A. psilostachya* i *A. trifida*. *A. artemisiifolia* pojawiła się w Słowenii pod koniec II wojny światowej. Po prawie pięćdziesięciu latach od tego momentu stwierdzono na podstawie badań florystycznych i pomiarów koncentracji pyłku, że *Ambrosia* zadomowiła się w Słowenii, szczególnie na terenach nizinnych. Zajmuje ona siedliska ruderalne,

takie jak pobocza dróg i autostrad oraz rowy. Na terenach położonych wyżej, gdzie klimat jest chłodniejszy, *Ambrosia* pojawia się efemerycznie w trudnym do przewidzenia czasie i miejscu.

Monitoring aerobiologiczny prowadzony w Bułgarii w latach 1991–1997 wykazał wzrost koncentracji pyłku *Ambrosia*, traw i roślin zielnych w latach 1994–1995, a następnie stopniowy spadek, który dla *Ambrosia* okazał się tylko tymczasowy, bo już w roku 1997 obserwowano ponowny wzrost stężenia pyłku tej rośliny. Przyczyną wysokiej koncentracji pyłku w latach 1994–1995 był ekonomiczny kryzys w bułgarskim rolnictwie, który spowodował wzrost powierzchni nieużytków. Ponowny wzrost koncentracji pyłku *Ambrosia* w 1997 roku wskazuje na kolejny etap rozprzestrzeniania się tej rośliny w Bułgarii, szybszy niż stwierdzony u innych roślin ruderalnych. Badania kliniczne, chociaż w bardzo ograniczonym zakresie, wykazują wzrost uczuleń na pyłek *Ambrosia* w okresie prowadzonego monitoringu.

W Polsce także stwierdzono obecność ziaren pyłku *Ambrosia* w powietrzu, ale wyniki tych badań nie były przedstawione na Kongresie Aerobiologicznym w Perugii.

PRÓBY ZWALCZANIA AMBROSIA

Ze względu na szybkość rozprzestrzeniania się *Ambrosia* i wysoką alergenicność jej pyłku, w niektórych najbardziej zagrożonych krajach podjęto działania w ramach krajowych programów walki z tą rośliną. Na Węgrzech, gdzie dokonano prywatyzacji ogromnych terenów rolniczych dzieląc je na małe arealty, warunkiem otrzymania ziemi było zobowiązanie się nowych właścicieli do uprawy tych ziem, co chroniłoby je przed zachwaszczeniem. Ale po przejęciu ziemi nowi posiadacze nie wywiązali się z przyrzeczeń. W ramach krajowego programu walki z *Ambrosia*, przy finansowym wsparciu węgierskiego Ministra Opieki Społecznej, prowadzona była szeroko zakrojona akcja informacyjna na temat zagrożenia zdrowia, wynikającego z wysokich koncentracji pyłku tej rośliny i na temat wzrostu liczby chorób alergicznych. Na terenie Węgier obowiązują specjalne uregulowania prawne dotyczące zachowania czystego środowiska i zapobiegania zanieczyszczeniu powietrza pyłkiem *Ambrosia*. W oparciu o te przepisy nauczyciele, uczniowie i organizacje pozarządowe wzięły udział w 1997 roku w kampanii wyrwania roślin *Ambrosia*. W wyniku tej akcji ubyło 10 000 roślin. Koordynatorzy krajowego programu oceniają, że ten rodzaj walki z *Ambrosia* wymaga kilku lat, żeby opanować jej rozprzestrzenianie.

Podobnie jest we Francji, gdzie Ministerstwo Rolnictwa, inspirowane wytycznymi Wspólnoty Europejskiej, wydało przepisy dotyczące ochrony powietrza. Według francuskich ustaleń wszyscy ludzie mają prawo oddychać powietrzem, które nie szkodzi ich zdrowiu, a zanieczyszczeniem atmosfery jest każda substancja wytworzona bezpośrednio lub pośrednio przez człowieka, która może stanowić zagrożenie dla zdrowia ludzi i ekosystemów. *Ambrosia* odpowiada tej definicji – może powodować alergię pyłkową również u ludzi bez genetycznych predyspozycji do uczuleń na alergeny środowiskowe, a jej objawy mogą wystąpić w późniejszym okresie życia. Liczba przypadków pyłkowicy rośnie wraz ze wzrostem stężenia pyłku, a wzrost zanieczyszczeń chemicznych wzmacnia alergenicność pyłku. Z tego powodu czynione są starania o wpisanie pyłku *Ambrosia* na listę zanieczyszczeń, publikowaną przez Wspólnotę Europejską.

W świetle badań prowadzonych na temat występowania *Ambrosia* w Europie, podejmowane akcje i sposoby walki z tym chwastem okazują się na razie mało skuteczne.

LITERATURA

- [1] ALABASSER G. 1992. Ragweed pollen sampling in Gallarate (North-West of Milan) during four years (1987–1990). *Aerobiologia* 8: 31–33.
- [2] Česká a Slovenska Pylová Informační Služba /PIS – Annual Report 1994, 1995/. Brno 1996.
- [3] JÁRAI-KOMLÓDI M., JUHÁSZ M. 1993. *Ambrosia eliator* L. in Hungary (1989–1990). *Aerobiologia* 9: 75–78.
- [4] PIZZULIN SAULI M., FILON F. L., LONGO L. R. 1992. Ragweed presence in Trieste: Clinical and aerobiological data. *Aerobiologia* 8: 16–18.
- [5] Ragweed in Europe. Satellite Symposium Proceedings. 6 th International Congress on Aerobiologia. Perugia, Italy 1998.
- [6] TUTIN T. G., HEYWOOD V. H., BURGESS N. A., MOORE D. M., VALENTINE D. H., WALTERS S. M., WEBB D. A. (red.). 1976. Flora Europea. Cambridge University Press, s. 142–143.

Danuta STĘPAŁSKA

PONAD PÓŁ WIEKU MOJEGO CZŁONKOSTWA W PTB

Half century of my memberships in Polish Botanical Society

Związek mój z Polskim Towarzystwem Botanicznym datuje się od 1947 r. W 1946 r. odbył się w Lublinie, pierwszy po II wojnie światowej, Walny Zjazd

PTB, o którym dowiedziałam się pośrednio po uzyskaniu dyplomu na Uniwersytecie Poznańskim. Na Zjeździe tym dr Józef Mądalski w rozmowie z mgr Anielą Krawiecową z Uniwersytetu w Poznaniu żalił się, że otrzymał na Uniwersytecie we Wrocławiu Katedrę Botaniki Farmaceutycznej i Farmakognozji – ale nie ma z kim pracować. Otrzymał odpowiedź, że wiadomość ta zostanie przekazana absolutnie – botanicznie z Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Poznańskiego. Tą absolwentką byłam ja.

Ponieważ nie miałam jeszcze wówczas żadnych planów przyszłej pracy, przyjąłm, uzyskaną za pośrednictwem PTB, propozycję asystentury na Uniwersytecie Wrocławskim. Uznałam to za zaszczyt i zgłosiłam się do ówczesnego zastępcy prof. J. Mądalskiego. Najważniejsze było dla mnie, aby to, co będę robić, było treścią mojego życia. I tak właśnie botanika, w tym mykologia i fitopatologia, stała się, z czasem, tą treścią.

W 1947 r. prof. dr J. Mądalski wprowadził mnie do Wrocławskiego Oddziału PTB.

Przewodniczącym był wówczas prof. dr Stanisław Tołpa. Bardzo byłam przejęta, gdy miałam wygłosić pierwszy referat, zasugerowany przez prof. dr J. Mądalskiego. W pierwszym rzędzie słuchaczy wydział Pan Rektor, prof. Stanisław Kulczyński. Emocje moje osiągnęły wówczas zenitu na myśl o dyskusji. I co się okazało – Pan Rektor, który pierwszy zabrał głos, był bardzo miły i wnikliwy, wykazując żywe zainteresowanie tematem. Taki był zawsze, odkąd pamiętam. Sposobu dyskusowania warto się było uczyć od niego. W 1975 r., wspólnie z Wrocławskim Towarzystwem Naukowym, zorganizowane zostało nadzwyczajne zebranie poświęcone jego pamięci. Referentami byli uczniowie Stanisława Kulczyńskiego: prof. dr J. Mądalski i prof. dr S. Tołpa.

Po przeniesieniu się, zgodnie z zainteresowaniami, na Wydział Rolniczy do Katedry Fitopatologii (obecnie Akademii Rolniczej), pełniłam we Wrocławskim Oddziale PTB różne funkcje. W 1953 r. byłam skarbnikiem, a od 1965 r., przez trzy kolejne kadencje, byłam przewodniczącą. Bardzo miło wspominam współpracę z kolejnymi sekretarzami: Witoldem Czerwińskim, Jerzym Fabiszewskim i Zdzisławą Szulską oraz skarbnikami: Henrykiem Skrabką i Marią Żurawską.

W 1956 r. zostałam członkiem grupy organizującej Sekcję Mykologiczną PTB oraz zastępcą sekretarza, a w latach 1959–62 sekretarzem nowopowstałej Sekcji. W latach 1971–85 pełniłam funkcję przewodniczącej lub członka Komisji Rewizyjnej. W 1986 r., na zebraniu sprawozdawczo-wyborczym, otrzymałam piękną książkę pt. „Karkonosze polskie” (wyd. Ossol-

lineum) w darze za wkład pracy dla Wrocławskiego Oddziału PTB.

W 1992 r. została wyróżniona członkostwem honorowym Polskiego Towarzystwa Botanicznego – co bardzo cenię. Przypomnę, że we Wrocławskim Oddziale członkami honorowymi zostali: Stanisław Kulczyński, Helena Krzemieniewska, Henryk Teleżyński, Józef Mądalski, Stanisław Tołpa i Stefan Gumiński.

Oddział PTB, przeniesiony ze Lwowa, obchodził 6.V.1996 r. we Wrocławiu 50-lecie. Podczas uroczystego zebrania otrzymałam z rąk ówczesnej i obecnej przewodniczącej Oddziału, pani prof. dr Beaty Zagórskiej-Marek dyplom za współpracę. Tak liczne dowody uznania, przerastające moje niewielkie zasługi, wspominam dlatego, że wskazują na wartość ludzi i stworzoną przez nich atmosferę we Wrocławskim Oddziale PTB. Z tego Oddziału pochodzili przewodniczący Zarządu Głównego PTB: H. Teleżyński i J. Fabiszewski.

Obecnie niezmiennie podtrzymuję moją więź z PTB. Dzięki temu pośrednictwu trafiłam do źródeł umożliwiających m. in. zaspokojenie moich przyrodniczych zainteresowań. Służyły temu, oprócz lokalnych zebrań, również terenowych, Walne Zjazdy, zawsze z bogatym programem i wycieczkami. Uczestniczenie w nich poszerzało wiadomości z różnych dziedzin botaniki.

Nie zapomnę jak wielkie znaczenie miały Towarzystwa Naukowe w okresie „zniewolenia”. Był to wówczas bezcenny azyl. Obecnie towarzystwa naukowe, w tym PTB, mogą rozwijać swoją działalność swobodnie, gdyż: „Nauka żyje miłością do prawdy” – jak powiedział Jan Paweł II w styczniu 1996 r.

Wanda TRUSZKOWSKA

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

31. WANDA ANIELA WRÓBEL-STERMIŃSKA

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 21 VII 1911 Strzyżów nad Wisłokiem, – 28 II 1983 Kraków.
2. Rodzina – ojciec – Władysław, pracownik kolejowy stacji Strzyżów, matka – Maria z domu Pałczyńska-Bodnar.
3. Wykształcenie – 1918/1919–1923/1924 – Szkoła Powszechna w Strzyżowie, 1924/1925–1931/1932 – Miejskie Gimnazjum Koedukacyjne w Strzyżowie, matura tamże 24 V 1932, studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w zakresie botaniki 1932/1933 – do

wybuchu II wojny światowej. V 1946 – kurs zielarski zorganizowany przez Okręgową Izbę Aptekarską w Krakowie.

4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – 21 XII 1945 – magister filozofii w zakresie botaniki [promotor: prof. W. Szafer] – „O polskich gatunkach koniczyny *Trifolium* L.” [nie publikowana, przygotowywana od roku akademickiego 1936/1937], 16 V 1950 – doktor nauk matematyczno-przyrodniczych [praca obroniona na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UJ, promotor: prof. W. Szafer]; Obserwacje nad rozmnażaniem wegetatywnym, kiełkowaniem i zoohorią maliny właściwej *Rubus idaeus* L. *Acta Soc. Bot. Pol.* 1949/1950, 20(1): 201–222.
5. Przebieg pracy zawodowej – Z powodu ciężkich warunków materialnych musiała utrzymywać się z korepetycji w czasie studiów, co przyczyniło się do ich przedłużenia. Od 1936/1937 do II wojny światowej pracowała w Instytucie Botanicznym UJ [w materiałach archiwalnych brak informacji o charakterze tej pracy – zarobkowa, czy związana jedynie z przygotowaniem pracy magisterskiej]. Wybuch wojny zaskoczył ją w Strzyżowie. Przez kilka miesięcy pracowała jako wolontariusz w Polskim Czerwonym Krzyżu. Na skutek wezwania do stawienia się na roboty do Niemiec musiała powrócić do Krakowa i uży-

- skać stałe zajęcie zwalniające od robót w Rzeszy: 10 V 1940–20 I 1945 – pracownik fizyczny, a następnie biurowy w Ogrodzie Botanicznym (Botanische Anstalten, Krakau), praca przy zbiorach roślin naczyniowych w zielniku. 1945–1976 – pracownik naukowy Uniwersytetu Jagiellońskiego: 1 IV – 31 VIII 1945 – młodszy asystent-wolontariusz w Ogrodzie Botanicznym, 1 X – 31 XII 1945 – bezpłatny asystent w Katedrze Botaniki, 1 II – 31 VIII 1946 – młodszy asystent w Ogrodzie Botanicznym, 1 IX 1946–31 I 1961 – starszy asystent w Ogrodzie Botanicznym, 1 II 1961–31 I 1973 – adiunkt w Ogrodzie Botanicznym, następnie corocznie rektor UJ przedłużał umowę o pracę na tym stanowisku aż do 30 VI 1976, 1 VII 1976 – emerytowana; 1 XI 1968–31 III 1970 – pełniła obowiązki dyrektora Ogrodu Botanicznego UJ; 1977–1982 – pracownik sezonowy w Ogrodzie Botanicznym. Praca dodatkowa: 1). 1949–1965 – (Państwowa) Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie: 1949–1952 – asystent pracujący w ramach godzin zleconych, 1 II 1952–30 VI 1965 – wykładowca kontraktowy zatrudniony w niepełnym wymiarze godzin. 2). 1967/1968 – pracowała na „umowę-zlecenie” w Wyższej Szkole Rolniczej w Krakowie. 3). Łączyły ją również bliskie kontakty naukowe z Katedrą Botaniki Farmaceutycznej Akademii Medycznej w Krakowie, brak jednak danych archiwalnych na ten temat.
6. Podróże naukowe – 6 V – 6 VI 1963 – Sofia, Bułgaria, 10–25 VIII 1964 – Kijów, ZSRR, 16–21 VI 1969 – Jena, Niemiecka Republika Demokratyczna, 30 VIII – 8 IX 1972 – Szeged, Węgry, 26 V – 3 VI 1975 – NRD.
- 7a. Zakres badań botanicznych – biologia rozsiewania się roślin (morfologiczna i anatomiczna budowa nasion, rozsiewanie, kiełkowanie), aklimatyzacja i uprawa roślin obcego pochodzenia, zjawiska teratologii wśród roślin, wegetatywne rozmnażanie roślin.
- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac. Autorka 97 prac opublikowanych pod nazwiskiem Wróbel, Wróblówna, Wróbel-Stermińska, Stermińska w czasopismach ogrodniczo-rolniczych i botanicznych (31 naukowych z zakresu ekologii, morfologii, ogrodnictwa, farmacji i historii botaniki, oraz 66 popularnonaukowych dotyczących głównie kolekcji Ogrodu Botanicznego UJ) oraz – 30 wydań *Index seminum* Ogrodu Botanicznego UJ z lat 1947–1976. Brak publikowanej pełnej bibliografii jej prac, niepublikowana – w Muzeum Botanicznym i Pracowni Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ). Najważniejsze prace: 1. praca doktorska – patrz p. 4; 2. 1955. Obserwacje nad kiełkowaniem nasion i wzrostem siewek *Stangeria paradoxa* Th. Moore. *Acta Soc. Bot. Pol.* **24**(3): 698–704; 3. 1958. *Metasequoia glyptostroboides* Hu et Cheng w Krakowskim Ogrodzie Botanicznym [współautor: B. Szafran]. *Wiad. Bot.* **2**(1): 33–35; 4. 1963. Obserwacje nad kwitnieniem *Ceropegia Sandersonii* Dcne. *Wiad. Bot.* **7**(1): 71–73; 5. 1966. Kilka uwag o rodzaju *Gazania* Gaertn. *Wiad. Bot.* **10**(1): 58–60; 6. 1968. Próby aklimatyzacji *Leonothus leonurus* R. Br. *Wiad. Bot.* **12**(2): 144–147; 7. 1968. Periodyzm zakwitania *Brownea crawfordii*. *Wiad. Bot.* **12**(3): 251–254; 8. 1970. Biologia zapylania i rozsiewania się nasion u *Crossandra nilotica* Oliv. *Wiad. Bot.* **14**(3): 237–241.
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – praca doktorska, liczne prace przyczynkowe z dziedzin, w których pracowała [patrz p. 7a].
8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska – UJ: prowadziła ćwiczenia z systematyki i morfologii roślin dla studentów II roku biologii, pracownię praktyczną dla studentów IV roku biologii, opiekun studentów II i III roku biologii, opiekun studenckich praktyk wakacyjnych w Ogrodzie Botanicznym UJ. Wydział Geograficzno-Biologiczny (P)WSP w Krakowie: 1949/1950–1953/1954 – ćwiczenia z systematyki roślin, [1954/1955 – brak danych], 1955/1956–1959/1960 – wykłady i ćwiczenia z geografii i ekologii roślin, 1959/1960–1964/1965 – wykłady i ćwiczenia z biogeografii. Oddział Ogrodniczy na Wydziale Rolniczym WSR w Krakowie: 1967/1968 – wykład i ćwiczenia „Rośliny ozdobne”.
9. Działalność w innych dziedzinach – w Ogrodzie Botanicznym UJ odpowiadała za dział morfologii, systematyki i genetyki roślin, grupy ekologiczno-geograficzne oraz nasionarnię, prowadziła wymianę nasion z innymi ogrodami botanicznymi za pośrednictwem katalogu nasion *Index seminum*, który corocznie przygotowywała w latach 1946–1975 [publikowany w latach 1947–1976], wspólnie w H. Błaszczykiem nadzorowała kolekcje roślin szklarniowych, nadzorowała również korespondencje naukową Ogrodu Botanicznego UJ, była wielokrotnie członkiem komisji egzaminacyjnej dla kandydatów na I rok studiów biologicznych na Wydziale Matematyczno-

Przyrodniczym, a następnie na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi UJ, wiele czasu poświęcała oprowadzaniu wycieczek po Ogrodzie Botanicznym UJ.

10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – 5 I 1957–4 IV 1968 – przewodnicząca Komisji Popularyzacji Wiedzy Botanicznej Oddziału Krakowskiego PTB [być może funkcję tę pełniła i wcześniej, brak jednak danych z lat 1953–1957], 19 XI 1961 – X 1975 – członek Komisji do spraw Ogrodu Botanicznego UJ (Rady Naukowej Ogrodu Botanicznego), od X 1965 – sekretarz tejże Komisji (Rady) [Komisja (Rada) zaprzestała faktycznej działalności już pod koniec lat 60-tych], członek Komisji Inwentaryzacyjnej rejonu IV w UJ.
11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – Złoty Krzyż Zasługi (1973).
12. Inne informacje – W czasie II wojny światowej pracując w Ogrodzie Botanicznym w Krakowie należała do grona osób, które chroniły Ogród przed dewastacją. W roku 1954/1955 – rozpoczęła przygotowywać pracę kandydacką [czyli habilitacyjną] „Morfologia i biologia rozsiewania owoców i nasion niektórych krajowych gatunków z rodzaju *Veronica*”, przewidywała obronę w III kwartale 1959 r., pracy tej nigdy nie ukończyła. Od 1945 – członek Polskiego Towarzystwa Botanicznego i Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, od 1 I 1948 – członek Związku Nauczycielstwa Polskiego (mąż zaufania grupy pracowników Ogrodu Botanicznego). W 1958 r. wyszła za mąż za Piotra Stermińskiego. Była osobą towarzyską i wesołą, lubiła obdarowywać współpracowników śmiesznymi i niekonwencjonalnymi, czasem dziwnymi prezentami. Zawsze była dobrze, „z klasą” ubrana. Pochowana na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.
13. Wykaz najważniejszych źródeł. Archiwalne – Archiwum UJ: S III Wanda Wróbel (teczka osobowa); Archiwum Działu Spraw Osobowych UJ: akta osobowe nr 999; Archiwum WSP w Krakowie: akta osobowe (Wanda Wróbel-Stermińska); Biblioteka Jagiellońska: rkps Przyb 32/74, rkps Przyb. 796/76 („Kronika Instytutu i Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego od roku 1918–1938 ”); Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ): B 19, B 55, B 317. Publikowane – Piekiełko A. 1983. Historia Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Uniwersytet Jagielloński – *Varia* **164**,

PWN Warszawa – Kraków, ss. 114; Szczepanek K. 1983. Dr Wanda Wróbel-Stermińska (1911–1983). *Wiad. Bot.* **28**(2): 103–104 [biogram, zdjęcie]; WSP w Krakowie. Składy osobowe uczelni oraz spisy wykładów i ćwiczeń [...]; Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w pierwszym piętnastoletnim rozwoju 1946–1961. *WSP w Krakowie, Rocznik Naukowo-Dydaktyczny* 1965, **18**; cyt. s. 105, 206, 207.

14. Materiały ikonograficzne – Muzeum Botaniczne i Pracownia Historii Botaniki im. J. Dyakowskiej (Ogród Botaniczny UJ); jedno ze zdjęć było już publikowane w *Wiadomościach Botanicznych* w serii *Portrety botaników polskich*: 1996, **40**(2): 53.

Piotr KÖHLER

LEKSYKON BOTANIKÓW POLSKICH

Dictionary of Polish Botanists

32. MARIA BRONISŁAWA JADWIGA (ZIEMBA) ŁUCKA

1. Data i miejsce urodzenia i śmierci – 18 IX 1905 [inne daty – mylnie podawane] Kołomyja, – 12 IX 1996 Kraków.
2. Rodzina – ojciec – Roman Ziemba, prawnik, urzędnik państwowy, matka – Wanda z domu Jung, mąż – Władysław Łucki [ślub 18 VIII 1934 r. w kościele św. Salwatora w Krakowie], inżynier górniczy, pracował najpierw we Lwowie, następnie w kopalni soli potasowych w Kałuszu,

- aresztowany przez hitlerowców w Kałuszu 14 X 1941 r., rozstrzelany w więzieniu w Stanisławowie 8 III 1942 r.
3. Wykształcenie – szkoła powszechna w Kołomyi, 1916/1917 – Gimnazjum Polskie w Cieszynie, 1917/1918–1919/1920 – Prywatne Gimnazjum Realne ss. Urszulanek w Kołomyi, 1920/1921 – Prywatne Gimnazjum Realne Zofii Strzałkowskiej we Lwowie, 1921/1922–1923/1924 – Prywatne Gimnazjum Realne ss. Urszulanek w Krakowie, 2 VI 1924 – matura w Prywatnym Gimnazjum Realnym ss. Urszulanek w Krakowie, 1924/1925–1928/1929 – studia na Wydziale Filozoficznym UJ ze szczególnym uwzględnieniem botaniki, 1929/1930 – dwuletni kurs ogrodnictwa na Wydziale Rolniczym UJ.
 4. Stopnie naukowe i dane bibliograficzne rozpraw – 1929–1932 – egzaminy naukowe przed Państwową Komisją Egzaminacyjną w Krakowie dla Kandydatów na Nauczycieli Szkół Średnich [przyrodznawstwo i dodatkowo nauka obywatelska], 25 II 1932 r. [inne lata i daty – błędne] – dyplom nauczyciela szkół średnich tejże Komisji. 9 XII 1933 [inne lata i daty – błędne] – doktor filozofii w zakresie botaniki [praca obroniona na Wydziale Filozoficznym UJ, promotor: prof. W. Szafer] – „Studja biologiczno-kwiatowe w Karpatach Wschodnich” [M. Ziemia, 1931: Studja biologiczno-kwiatowe w Karpatach wschodnich. Blütenbiologische Beobachtungen in den polnischen Ostkarpaten mit Berücksichtigung einiger Pflanzenassoziationen. *Bull. Int. Acad. Polon. Sci. Lett., Cl. Sci. Math. Nat., Sér. B. Sci. Nat. (I)* 1931: 1–17.], 27 II 1960 – kolokwium habilitacyjne i nadanie przez Radę Wydziału Rolniczego WSR w Krakowie stopnia docenta w zakresie warzywnictwa – „Porównanie plenności odmian truskawek” [*Zesz. Nauk. WSR w Krakowie* 1957, ser. *Rolnictwo* 2: 159–184] i „Badania nad wartością produkcyjną dziesięciu odmian truskawek” [*Roczniki Nauk Roln.* 1959, 80-A-1: 23–38] [inne tytuły prac habilitacyjnych – podane błędnie] [23 XI 1960 – zatwierdzenie habilitacji przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną], 10 VII 1970 – uchwała Rady Państwa o nadaniu tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego [18 VII 1970 – uroczyste wręczenie nominacji w Belwederze w Warszawie].
 5. Przebieg pracy zawodowej – IX 1928–1934 – wolontariusz w Instytucie Botanicznym UJ. 1930/1931 – praktyka nauczycielska w Państwowym X Gimnazjum Żeńskim im. Królowej Wandy w Krakowie, 1930/1931–1933/1934 – Prywatne Seminarium Nauczycielskie im. św. Rodziny w Krakowie – nauczycielka biologii. 1934–1942 – nie pracowała po wyjściu za mąż. 1942–1945 – była analitykiem w prywatnej pracowni lekarskiej swego szwagra Mariana Józefa Kowalskiego w Krakowie. 1945–1953 – Uniwersytet Jagielloński, 1954–1972 – Wyższa Szkoła Rolnicza w Krakowie, następnie 1972–1975 – Akademia Rolnicza im. H. Kołłątaja w Krakowie: 1 IV 1945–31 I 1947 [mianowanie aż do 31 VIII 1947] – starszy asystent w Ogrodzie Botanicznym [na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym], 1 II 1947 [inne daty – błędne] – 31 VIII 1948 – starszy asystent w Ogrodzie Warzywno-Owocowym [na Wydziale Rolniczo-Leśnym], 1 IX 1948–31 XII 1949 [mianowanie aż do 31 VIII 1951] – starszy asystent w Zakładzie Ogrodnictwa [powstałym z przekształcenia Ogrodu Warzywno-Owocowego], jednocześnie 1 I 1950–28 II 1950 [mianowanie aż do 31 VIII 1952] – prowizoryczny adiunkt w tymże Zakładzie, 1 III 1950–31 XII 1960 – adiunkt w Katedrze Ogrodnictwa UJ, od 1954 – WSR w Krakowie, 1 I 1961–30 IX 1970 – docent, 1 X 1970–30 IX 1975 – profesor w Instytucie Produkcji Ogrodniczej, Wydz. Ogrodniczy, 1 VII 1969–1 X 1971 – kierownik Zawodowego Studium Zaocznego przy Wydziale Ogrodniczym. Praca dodatkowa: 1 I 1969–31 XII 1970 – konsultant w Zakładach Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w Tymbarku, Tarnowie i Nowym Sączu. 30 IX 1975 – emerytowana.
 6. Podróże naukowe i stypendia – 1929 – 2-miesięczne stypendium z Funduszu Kultury Narodowej do Pragi, gdzie w pracowni prof. Knolla zapoznała się z nowszymi problemami biologii kwiatów i potrzebną do ich opracowania aparaturą, 15 III – 30 VI 1959 – Centre de Recherches Agronomique, Pont de la Maye, Francja, IX–X 1960 – Rumunia, 1–15 VII 1961 – Halle, Pilnitz, Naumburg, Lipsk, NRD, 6 V – 6 VI 1962 – Bułgaria, 1–21 VII 1963 i 10–30 VII 1964 – Czechosłowacja, 15–30 IX 1965 – Bułgaria, 1968 i 1969 – ZSRR, 1968 – Kongres Międzynarodowego Towarzystwa Nauk Ogrodniczych w Bukareszcie, Rumunia, 1970 – Sympozjum „Choroby wirusowe drzew owocowych” w Bordeaux, Francja.
 - 7a. Zakres badań botanicznych – przed wojną: ekologia kwiatów, paleobotanika, po wojnie: botanika stosowana i sadownictwo: biologia kwitnienia drzew i krzewów owocowych, agrotechnika upraw krzewów jagodowych, rejonizacja upraw sadowniczych.

- 7b. Liczba wszystkich publikacji botanicznych, miejsce opublikowania pełnej bibliografii prac, wykaz ważniejszych prac – Liczba wszystkich publikacji botanicznych – ok. 170 [w tym 4 przedwojenne opublikowane pod nazwiskiem Ziemia, Ziembianka] oraz 25 projektów i ekspertyz niepublikowanych. Pełna bibliografia nie została dotychczas opublikowana; bibliografie częściowe: H. Jurkowska, T. Komornicki, T. Lityński (red.). 1965. *Dzieje studiów rolniczych w Krakowie 1890–1962*. PWN Kraków; *XX lat Wydziału Ogrodniczego Akademii Rolniczej im. Hugona Kolltąta w Krakowie (1968–1987)*. AR w Krakowie, Kraków 1988; E. Turczyńska, M. Zawłocka. 1990. *Bibliografia publikacji naukowych pracowników Akademii Rolniczej im. H. Kolltąta w Krakowie za lata 1963–1970*. AR w Krakowie. Najważniejsze prace: 1. praca doktorska [patrz p. 4]; 2. prace habilitacyjne [patrz p. 4]; 3. 1951. *Śliwy*. PWRiL Warszawa, ss. 135 [wyd. 2–1955, 3–1960, 4–1972, 5–1976, 6–1980]; 4. 1952. *Śliwy*. [w:] *Pomologia polska*. [red. S. Bębek]. PWRiL Warszawa, ss. 123–153; 5. 1956. *Truskawki*. PWRiL Warszawa, ss. 134; 6. 1956. *Śliwy. Truskawki*. [w:] A. Rejman, S. Zaliwski (red.). *Pomologia polska*. PWRiL Warszawa, s. 212–267, 474–506; 7. 1961. Stosunki zapylania u śliw. *Zesz. Nauk. WSR w Krakowie ser. Rolnictwo* 8: 3–16; 8. 1961. Oznaczanie stadium dojrzałości słupka u czereśni. *Zesz. Nauk. WSR w Krakowie ser. Rolnictwo* 8: 149–154; 9. 1961. Wpływ różnych sposobów kastrowania kwiatów na tworzenie się zawiązków. *Zesz. Nauk. WSR w Krakowie ser. Rolnictwo* 8: 155–161; 10. 1964. *Uprawa krzewów jagodowych*. PWRiL Warszawa, ss. 336 [wyd. 2–1967, jest to jedyny dotychczas podręcznik tego typu w języku polskim]; 11. 1970. *Atlas śliwek*. [współautor: A. Rejman]. PWRiL Warszawa, ss. 68 [wyd. 2–1974]. 12. 1976. *Śliwy. Truskawki. Poziomki*. [w:] *Pomologia*. A. Rejman (red.). PWRiL Warszawa, s. 153–197, 420–457, 458–465 [wyd. 2–1994].
- 7c. Główne osiągnięcia naukowe – na podstawie badań odmianowo-porównawczych wytypowała bardzo trafnie odmianę truskawek 'Senga Sengana' do uprawy w Polsce (dotychczas wyprodukowano ponad 2 mln ton owoców tej odmiany), opisanie stosunków zapylania u śliw, oznaczenie dojrzałości słupka u czereśni, wpływu różnych sposobów kastrowania kwiatów na tworzenie się zawiązków owoców, autorstwo cenionych, wielokrotnie wznawianych podręczników [patrz p. 7b].
8. Działalność dydaktyczna, organizatorska i kolekcjonerska – [być może już od] 1950–1975 – ćwiczenia i wykłady z sadownictwa dla studentów Wydziału Rolniczego WSR, 1967–1975 – wykłady: „Uprawa krzewów jagodowych” i „Uprawa roślin tropikalnych”, od 1960 – wykłady z sadownictwa dla studentów Wydz. Rolniczego WSR w Krakowie, od 1961/1962 – również dla Wydz. Zootechnicznego, 1965/1966–1969/1970 – wykłady, seminaria i ćwiczenia z sadownictwa i pomologii dla studentów Wydz. Ogrodniczego. Wykładowca sadownictwa na kursach i spotkaniach z producentami organizowanych przez Wojewódzką Radę Narodową w Krakowie, Centralę Sadowniczo-Ogrodniczą, Zakład Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Naczelną Organizację Techniczną. Przewodnicząca Komisji Rekrutacyjnej na I rok studiów na Wydziale Ogrodniczym. Była autorem oceny dorobku naukowego 3 wniosków o nadanie tytułu profesora, recenzentem 4 prac habilitacyjnych i 10 doktorskich, sprawowała opiekę naukową nad 3 pracami habilitacyjnymi, wypromowała 10 doktorów i ponad 100 magistrów. 1966–1968 – współorganizator Wydziału Ogrodniczego WSR w Krakowie, 1968–1970 – organizator Punktu Konsultacyjnego w Częstochowie Wydziału Ogrodniczego WSR w Krakowie. 1948–1975 – organizowała i konsultowała bazy surowcowe Zakładów Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w Polsce południowej.
9. Działalność w innych dziedzinach –
10. Ważniejsze godności i stanowiska w instytucjach, towarzystwach naukowych i redakcjach – WSR i AR w Krakowie: 27 IX 1962–31 V 1963 – pełniła obowiązki kierownika Katedry Ogrodnictwa na Wydz. Rolniczym, 1 VI 1963–30 VI 1968 – kierownik Katedry Ogrodnictwa, przed 1966–30 IX 1970 – kierownik Zakładu Pomologii i Uprawy Krzewów Jagodowych w Zespole Zakładów Sadownictwa na Wydz. Ogrodniczym, 1 X 1970–30 IX 1975 – zastępca dyrektora Instytutu Produkcji Ogrodniczej na Wydz. Ogrodniczym, 1966/1967–1967/1968 – prodziekan Wydziału Rolnego, 1 X 1971–31 VIII 1975 – dziekan Wydziału Ogrodniczego, od 1956 – członek Komisji Dyscyplinarnej dla Pracowników Administracyjnych WSR, od 1966 – członek Komisji d/s współpracy z Nitra, 1968–1975 – członek Senackiego Zespołu Opiniodawczego d/s Prac Pozaplanowych Uczelni, 1968–1975 – członek Senackiej Komisji d/s Biblioteki, 1969–1974 – członek Senackiej Rady d/s Młodzieży i Odwo-

- ławczej Komisji Dyscyplinarnej d/s Studentów, I XI 1971–31 X 1973 – członek dwóch Rektor-skich Komisji: d/s Badań Naukowych i Rozwoju Kadry Naukowo-Dydaktycznej, kierownik kursów podyplomowych Ośrodka Postępu Technicznego WSR w Krakowie. PAN i resortowe instytucje naukowe: członek Komisji Nauk Rolnych i Leśnych Oddziału PAN w Krakowie (1962–1977), Rady Naukowo-Technicznej przy Ministrze Rolnictwa (1964–1975), Rady Naukowej Instytutu Sadownictwa w Skierniewicach (1965–1975), Rady Naukowej Ogrodu Botanicznego UJ (1966–1968), Komitetu Hodowli i Uprawy Roślin V Wydz. PAN (1966–1969), Komisji Koordynacyjnej do Prac nad Uprawą Krzewów Jagodowych w Polsce przy Instytucie Sadownictwa (1969–1975). Inne: członek sądu koleżeńskiego ZNP w WSR w Krakowie, doradca naukowy w sprawach agrotechnicznych Zakładów Przetwórstwa Owocowo-Warzywnego w województwie krakowskim, członek Rady Naukowo-Technicznej Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach (1956–1959), członek Rady Naukowo-Technicznej i przewodnicząca Zespołu Ogrodniczego Rady Naukowo-Technicznej Wojewódzkiej Rady Narodowej w Krakowie (1964–1970), prezes Oddziału Krakowskiego Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Ogrodnictwa Naczelnej Organizacji Technicznej (1964–1968), członek rady programowej *Hasła Ogrodniczego* (od 1969). Redaktor *Zeszytów Naukowych WSR w Krakowie* (następnie *Zeszytów Naukowych AR w Krakowie*) serii *Ogrodnictwo* (1970–1978).
11. Najważniejsze wyróżnienia i odznaczenia – 1956 – Złoty Krzyż Zasługi, 1963 – Nagroda Ministra Szkolnictwa Wyższego, 1966 – Nagroda Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego III st., 1967 – Srebrna Odznaka Naczelnej Organizacji Technicznej, 1968 – nagroda Komitetu Nauki i Techniki za prace nad truskawkami, 1968 – Złota Odznaka za Pracę Społeczną dla Miasta Krakowa, 7 V 1969 – Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski, 1969 – Nagroda Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego II st., 1969 – Złota Odznaka Towarzystwa Ogrodniczego, 1970 – Złota Odznaka Naczelnej Organizacji Technicznej, 1972 – Złota Odznaka za Zasługi dla Ziemi Krakowskiej, 1973 – Złota Odznaka Zasłużonego Pracownika Rolnictwa, 1975 – Nagroda Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego I st., 1975 – wpisana do Księgi Honorowej Zasłużonych dla Ziemi Krakowskiej, 1975 – członek honorowy Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Ogrodnic-twa Naczelnej Organizacji Technicznej, 1980 – Złota Odznaka za Wybitne Zasługi dla Uczelni, 1985 – Złota Odznaka Zasłużonego Nauczyciela PRL, 1985 – członek honorowy Krakowskiego Towarzystwa Ogrodniczego, 1994 – Medal im. Michała Oczapowskiego.
12. Inne informacje – Po wojnie uporządkowała i prowadziła bibliotekę Zakładu Ogrodnictwa. Współpracownik Sekcji Botanicznej Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności (1932–1945), członek Polskiego Towarzystwa Botanicznego (1928–1987), Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika (od 1928), Krakowskiego Towarzystwa Ogrodniczego (od 1946) i Polskiego Związku Ogrodniczego, Związku Nauczycielstwa Polskiego (od 1 I 1948), Klubu Demokratycznej Profesury (1950–1953), Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych [jako wdowa po Władysławie Łuckim], International Society for Horticultural Science [z siedzibą w Hadze] (1958–1975), członek Oddziału Krakowskiego Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Ogrodnictwa Naczelnej Organizacji Technicznej (od 1961), autor wskazówek agrotechnicznych dla producentów, brała udział w licznych wystawach ogrodniczych i rolniczych, organizowała pokazy dla służby agrotechnicznej i producentów, rzeczoznawca Naczelnej Organizacji Technicznej. Zainteresowania pozanaukowe – turystyka, z dużym talentem i zamiłowaniem grywała w brydża. Pochowana na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie.
13. Wykaz najważniejszych źródeł. Archiwalne – Archiwum AR w Krakowie: I-52, I-126; Archiwum UJ: PKEN 26 (Maria Ziembianka), PKEN 38, S III 246 (Maria Łucka), WF II 504 (Maria Ziembianka), WR 44 (Maria Łucka); Biblioteka Jagiellońska – rkps Przyb. 796/76 („Kronika Instytutu i Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego od roku 1918–1938”). Publikowane – E. Górlach (red.), 1990: *Profesorowie i Docenci Studium Rolniczego i Wydziału Rolniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Wyższej Szkoły Rolniczej i Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie 1890–1990*. Wyd. Resovia, Kraków-Rzeszów, s. 243–244 [biogram, zdjęcie]; W. Lech [w druku]: *Profesor Maria Łucka*. [w:] *Złota Księga Akademii Rolniczej im. Hugona Kołłątaja w Krakowie; Who's Who in Science in Europe*. t. 3(L-Q). F. Hodgson, Guerssey 1972 (wyd. 4), s. 1451.
14. Materiały ikonograficzne – Archiwum AR w

Krakowie: I-52 [publikowane z niniejszym biogramem], Biblioteka Jagiellońska: rkps Przyb. 796/76. Publikowane – *Studia rolnicze w Krakowie*. W XXX-lecie Polski Ludowej. AR w Krakowie Warszawa 1975, s. 155.

Piotr KÖHLER

NOWE PERIODYKI I SERIE NEW JOURNALS AND SERIES

ILICIFOLIA

ILICIFOLIA 2

Cornelius Chr. Berg
and M.E.E. Hijman

The genus *Dorstenia*
(Moraceae)

1999

Universitas Bergensis

Illicifolia (ISSN 0807–2116) jest nową norweską monograficzną serią botaniczną wydawaną przez Instytut Botaniki Uniwersytetu w Bergen, w której publikowane są prace z zakresu specjalności stanowiących przedmiot zainteresowań pracowników Instytutu. Jest ona kontynuacją serii *Botanisk institutt. Rapport* wydawanej przez Instytut w latach 1976–1991, w której ukazało się 50 woluminów. Oprócz monografii, w nowej serii mogą być drukowane także zbiory prac monotematycznych. Jej łamy otwarte są dla autorów spoza Instytutu, którzy muszą jednak pokryć pełne

koszty publikacji. *Illicifolia* ukazuje się nieregularnie – dotychczas ukazały się dwa tomy, w których opublikowane zostały następujące monografie: K. Faegri 1996. *Synopsis of distribution maps for the south-eastern element in the flora of Norway* (ISBN 82–7460–002–9) i C. C. Berg, M. E. E. Hijman 1999. *The genus Dorstenia (Moraceae)* (ISBN 82–7460–000–2). W serii mogą być publikowane opracowania w języku angielskim, albo norweskim, opatrzone streszczeniem w języku angielskim. *Illicifolia* redagowana jest w formie dwufamowej o nietypowym formacie 185x260 cm; poszczególne tomy drukowane są w nakładzie nie mniejszym niż 200 egzemplarzy.

Seria *Illicifolia* znajduje się w zbiorach wspólnej Biblioteki Instytutu Botaniki Polskiej Akademii Nauk i Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Redakcja: *Illicifolia*

Botanical Institute
University of Bergen
Allegaten 41
N-5007 Bergen, NORWAY

Jan J. WÓCICKI

PLANT BIOLOGY

Plant Biology (ISSN 1435–8603) jest wspólnym międzynarodowym czasopismem botanicznym wydawanym od 1999 roku, które powstało w wyniku połączenia dwóch znanych i renomowanych czasopism: *Acta Botanica Neerlandica* – organu Królewskiego Holenderskiego Towarzystwa Botanicznego i *Botanica Acta* – pisma Niemieckiego Towarzystwa Botanicznego. Czasopismo współredagowane jest przez dwóch redaktorów naczelnych i dwóch współredaktorów: niemieckich (U. Lüttge i H. Rennenberg) i holenderskich (L. A. C. J. Voeselek i A. M. C. Emons) oraz dziesięciu uczonych z Australii, Austrii, Czech, Holandii, Japonii, Niemiec, USA i Wielkiej Brytanii, którzy są redaktorami sześciu działów (Physiology and Molecular Biology; Cell Biology and Development; Genetics and Systematics; Ecology and Evolution; Ecophysiology; Mycology, Lichenology and Plant-Microbe Interactions) wyznaczających jego zakres. Materiały do publikacji należy posyłać bezpośrednio do jednego z redaktorów działowych; pismo nie posiada bowiem sekretarza redakcji. *Plant Biology* publikuje zarówno oryginalne prace naukowe, jak i artykuły przeglądowe i krótkie doniesienia – zapowiada także otwarcie swoich łamów dla artykułów o charakterze polemicznym. Pismo redagowane w oszczędnej formie dwufamowej w formacie nieco mniejszym niż A4, drukowane jest na wysokiej klasy papierze